

ON İKİYE BİR VAR (1954) HALDUN TANER (1915 – 1986)

İÇİNDEKİLER

On İkiye Bir Var
Ayak
İznikli Leylek
Bayanlar 00
45 Marka Seksapil
Artırma

Genel Bakış

Taner'in kaleme almış olduğu beşinci öykü kitabı olan *On İkiye Bir Var* adlı eser, ilk kez 1954 yılında *Varlık Yayınları* tarafından yayımlanmıştır. Toplamda altı farklı öyküden oluşan eser, ilerleyen yıllarda *Sancho'nun Sabah Yürüyüşü* ve *Gülerek Ölmek* adlı öykü kitaplarıyla birleştirilmiştir. "1954'te yayımlanan bu kitap yazarın beşinci hikâye kitabıdır. *On İkiye Bir Var* (27 Ekim 1953), *Ayak* (5 Eylül 1954), *İznikli Leylek* (12 Haziran 1953), *Bayanlar 00* (14 Temmuz 1953), *45 Marka Seksapil* (1949), *Artırma* (1954) olmak üzere toplam altı öyküyü barındıran bu eser *Bilgi Yayınevi* tarafından 1971'de *Sancho'nun Sabah Yürüyüşü* ve *Gülerek Ölmek* eserleriyle birleştirilerek basılmıştır" (Aydın 2010, 39). *On İkiye Bir Var* adlı öyküsü 1955 yılında Sait Faik Armağanı'na layık görülmüştür.

ON İKİYE BİR VAR

Kişiler

Anlatıcı (Sakıp Özdamar) Öykünün başkarakteri olan anlatıcı hakkında özel herhangi bir bilgi verilmemektedir. Öykünün kurgusu tamamen anlatıcının iç monologlarından oluşmaktadır. Zamana karşı aşırı hassasiyeti olan anlatıcı, insan-zaman arasındaki ilişkiye yönelik bazı düşüncelerini dile getirir ve okuru bu konuda düşünmeye sevk eder.

Öykü

Anlatıcının Zamana Karşı Duyarlılaşması Rahatsızlığının ilk belirtilerini dokuz yaşında görmeye başlamış olan anlatıcı, evlerine gelen bir misafirin saati sorması üzerine, saate bakmaya giden eniştesinden daha önce hiçbir yere bakmadan saatin tam olarak kaç gösterdiğini söyler. Başlangıçta anlatıcının zamanı bilme yeteneğinin bir tesadüf olduğu düşünülür. Zira çevrede ona zamanla ilgili tahmin yürütmesini sağlayacak herhangi bir şey yoktur. Vapurların geçiş saatleri, saatin kaç olduğunu tahmin etme hususunda oldukça önemlidir. Fakat misafirler etrafta anlatıcının saati tahmin etmesini sağlayacak hiçbir şeyin olmadığını fark ederler. Hala, anlatıcının saati tesadüfen bildiğini söyler. Bir hafta sonra uykusundan sayıklayarak uyanan anlatıcı, saatin bire beş dakika kaldığını söyler. Dedesinden yadigar kalan saate baktığında tahmininin doğru olduğunu görür.

Anlatıcının Rahatsızlığına Teşhis Koyulması Anlamlandırması güç olan durum karşısında anlatıcı, kendinde ne tür bir sorun olduğunu sorgulamaya başlar. Anlatıcı bir süre odasına kapanır, bahçeye çıkar ve zamanı düşünmemeye çalışıp rahatsızlığını ailesinden gizler. Fakat kısa bir süre sonra anlatıcı rahatsızlığını gizlemekle doğru olanı yapmadığını anlar. İlkokul yıllarında anlatıcının arkadaşları genel olarak dersin ne zaman biteceğini ona sorarlar. Anlatıcının zamanı bilme yeteneğini bilmeyen kişilerle iddialaşılır ve anlatıcı her iddiayı kazanır. Üniversite yıllarına gelindiğinde anlatıcı, zamana karşı çok daha duyarlı hale gelir. Artık saniyeleri bile sezinlemektedir. Bir atletizm

yarışmasında yapılan dereceyi kronometreden önce söylemiştir. Yeteneğiyle gazetelere haber olan anlatıcıyı, bir doktor gönüllü olarak muayene etmek ister. Yapılan muayeneler sonucunda doktor anlatıcıya; zamana karşı aşırı duyarlılık ve altıncı his şeklinde zamanı algılama teşhisi koyar. Muayeneleri yapan doktor, hiçbir doktorun hastasına söylemeyeceği şeyi söyler ve anlatıcıya delirmek üzere olduğunu dile getirir.

Anlatıcının İnsan-Zaman İlişisini Takıntı Haline Getirmesi Saati bilme yeteneğini kaybetmek isteyen anlatıcı, kendine bir kol saati satın alır ve kendisine saat sorulduğunda kol saatine bakmadan cevap vermemeye başlar. Bir gün Kadıköy Belediyesi'nin yanındaki saate bakmadan saati tahmin eden anlatıcı, saati on dakika geri söyler. Bu durum karşısında anlatıcı çok sevinir ve kendini ilk defa sıradan bir insan gibi hisseder. Ancak söz konusu edilen saat bozuktur ve daima saati on dakika ileride göstermektedir. Rahatsızlığa herhangi bir çözüm bulunamaması üzerine doktor anlatıcıya, zamanı bilmenin iyi bir şey olduğunu telkin eder. Anlatıcı doktorun bu görüşünü kabul eder fakat içindeki zaman temposunu bozan her şeye karşı kin gütmeye başlar. Anlatıcının benliğinde oluşmuş olan zaman temposu onun bütün hareketlerini belirler. Hatta anlatıcı, kendi temposuna ayak uyduramayan nişanlısından ayrılır. Batı müziğini diğer müzik türlerine tercih eden anlatıcı, müzikteki metronom tik taşı sezmemektedir. Topkapı Müzesi'ndeki durmuş saatleri görünce nefesi kesilir. Anlatıcıya göre insanlar da kurulu saat gibi işlemektedirler ve her biri meşrebine göre farklı özellikler gösterebilmektedir. Anlatıcı, insan-zaman arasındaki ilişkiyi takıntı haline getirmiştir.

İnsanların Zamanı Hissedememesi Anlatıcıya göre; her dönemin saati kendine özgü bir yapıya sahiptir. Politikacılar, Topkapı Sarayı'ndaki isteğe göre çalan çalgılı saatlere, Tahsildarlar sayaç mekanizmasına, şefler elektrikli duvar saatlerine ve müzisyenler metronoma benzetilir. Doktor anlatıcıya, zamanı yavaşlatmak isteyip istemediğini sorar. Son zamanlarda hayatının sonuna geldiği hissine kapılmış olan anlatıcı gerçekten de zamanı yavaşlatmak istemektedir. Anlatıcı, insanların zamanın nasıl geçtiğini hissetmemelerini eleştirir. Halbuki anlatıcı, insanların zamanı hissetmeleri durumunda kendi hayatlarını daha doğru bir şekilde yaşayacaklarını düşünmektedir. Vapurla Kadıköy'e doğru yolculuk yapan anlatıcı, zamanı hissedemeyen insanları vapurun alt kamarasında gazete okuyan kişilere benzetir. İnsanoğlu yalnızca yılbaşı geceleri saat 11:55'de zamanı takip eder ve hisseder.

Anlatıcının Zaman Algısının Durması Daireden yıllık iznini alan anlatıcı, İstanbul'un çeşitli yerlerinden bulup getirdiği saatlerle kendini yirmi gün boyunca eve kapatır. Anlatıcı, zaman şuuru kürü, olarak adlandırdığı iki saatlik terapiyi günde on iki saate çıkarır. Bu süre boyunca anlatıcı saatlerin tik taklarını dinleyerek zamanı hissetmeye çalışmaktadır. Bir gün, on ikiye bir varken uykusundan uyanan anlatıcı zamanı doğru tahmin eder. Lakin o günden sonra bir daha saatlerin çalışmasını ve tik taklarını duyamaz hale gelir. Aynı zamanda o günden sonra anlatıcı bir daha zamanı tahmin edemez. Anlatıcı, içindeki pandülün durmasıyla birlikte kendisinin de öldüğüne inanır.

Temalar

İç Gözlem "On İkiye Bir Var" ve "Karşılıklı" adlı öykülerinde zaman izleğini farkındalığı yaratan unsur boyutuyla direkt olarak ele alan yazar, zamanın anlamını kavrayan insanın, varoluşunu kendisi için bir ilgi alanı haline getirme serüvenini işler. "On İkiye Bir Var" adlı öyküde entrik kurgu dokuz yaşındayken zamanı, saate bakmaksızın tam ve doğru biçimde tahmin edebilme yeteneğiyle yüzleşen öykü kişinin yaşadıkları ve dünyaya ilişkin sorgulayışları üzerine kurulur. Bu yeteneğiyle ilk karşılaştığında çevresindeki herkes gibi sadece tesadüf olduğunu düşünen öykü kişinin, yeteneğinin her geçen gün daha da keskinleşmesine ilişkin ortaya koyduğu "O güne kadar benden gizli içimde işlemiş durmuş bir saatin tik taklarını, ilk defa o anda duyar gibi oluyordum." (OBV,20) cümlelerinde kahramanın içinde ondan gizli işleyip duran saat imgesi zamanın, onun tiktaklarını duyuş ise zamanla belirlenen bireyin varoluşsal farkındalığının açılımıdır. İnsan, kendisinin ve evrenin zamansal boyutunu keşfedebilirse bu, onu evren ile uyumlu bir varlığa dönüştürecektir. Bu uyumu yakalayan birey, temel ihtiyaçlar basamağında yasayan sığ bir varlık olmaktan kurtularak varolmanın anlamını kavrayan yetkin bir kimlik olacaktır" (Ayдын 2010, 94).

Kimlik Saatlerle insanlar arasında çeşitli ilişkiler kuran anlatıcı, her karaktere özgü bir saat bulunabileceğini anlatıda dile getirir: "Haldun Taner, söz konusu hikâyede saat-insan ilişkisini ironik bir zemine oturarak saatler ile insanlar arasında çeşitli benzerlik ilişkileri kurar ve eleştirilerini bu şekilde aktarır. Hikâyede ülke bir saatmiş gibi ele alınmakta, ülkenin ileri gittiğinde geri sarılacağı fakat geride kalana müdahale edilmeyeceği aktarılarak ironik bir dille politik eleştiri yapılır. Politikacılar ile saatler

arasında da şöyle bir benzerlik ilişkisi kurulur: “Politikacıları neye benzetiyorum biliyor musunuz? Topkapı Müzesi’nde gördüğüm, istenince nihavend, istenince acemişiran makamında çalan çalgılı eski saatlere...” (Taner, 2007a: 25). Politikacıların tutarlı olmadığı, duruma göre fikir değiştirdiği imasıyla saat üzerinden eleştiri yapılır. Anlatıcı, iş yerindeki daire şefini de sessiz işleyen elektrikli duvar saatine benzetir. Bu saati sinsi olarak niteleyen anlatıcı, iş yeri şefini de eleştirmiş olur. Saatlerin sesleri üzerinden de insanlara göndermeler yapılır: “Bazısı kibar, edepli, sakın; bazısı acar, şirret, ciyak ciyak...” (Taner, 2007a: 30). Saatlerin de kibar kişilikli ve kaba kişilikli şeklinde sınıflandırıldığı hikâyede saatler üzerinden insanların birçok özelliği ele alınır ve günlük yaşamdaki problemler eleştirilir” (Kurt 2019, 198).

Kişi İncelemesi

Anlatıcı (Duygusal/Vicdanlı) Öykünün başkarakteri olan anlatıcı hakkında özel herhangi bir bilgi verilmemektedir. Öykünün kurgusu tamamen anlatıcının iç monologlarından oluşmaktadır. Zamana karşı aşırı hassasiyeti olan anlatıcı, insan-zaman arasındaki ilişkiye yönelik bazı düşüncelerini dile getirir ve okuru bu konuda düşünmeye sevk eder. Zamanı bir tür paranoyamsı takıntı haline getirmiş olan anlatıcı, öz benliğinde zamanı hissedebildiği ve onu sezinelebildiği bir tür algılama yeteneği geliştirir. Zamanın ve saatlerin insana göre göreceli olduğunu her daim vurgular. “On İkiye Bir Var isimli öyküde Haldun Taner insanların zaman ögesini çok iyi kavrayamadıklarını anlatıcı-kahramanın dünyasındaki yansımalar aracılığıyla verir. Zaman takıntısı içerisindeki bir hikâye kişisi olayın temelini oluşturur. İlk bakışta sıradan bir olay gibi başlayan saat ve dakikayı tahmin edip hatasız bilme işi zamanla bir hastalık boyutuna ulaşır. Bu problem hikâye kişisi tarafından çözülür. Bu sadece bir zaman meselesi değildir. “Bu, her şeyden evvel bir tempo meselesi. Haydi hiç saate bakmadık, saatle ilgimizi kestik diyelim, içimizdeki bu tempodan nasıl kurtulmalı? Her an bu tempoyu duymamı, her şeyde ona uyan veya uymayan tempolar aramamı kim, nasıl önleyecek?” (OBV,8) Bu tempoyu duyan anlatıcı kahraman yaşama anlam verir. Bu olay hastalık olmaktan çıkarak bir bilinç meselesi haline gelir. Zamanın ne kadar değerli olduğu ve hızlı bir şekilde aktığını fark eden kişi sadece hikâye kişisi (Sakıp Özdamar)dir. Toplumun bu duyarlılıkta olmaması, yazarın bu konuyu farklı açıdan eğilmesine sebep olur. Hastalıklı olan zamanı iyi kullanamayan Sakıp değil toplumdur. Sakıp zamanı iyiden iyiye hissetmektedir. Toplum saatleri sadece gün ve yıl kavramlarıyla fark etmektedir. Bunun aksine Sakıp, saniyelere kadar düşmüştür” (Adıyaman 2012, 74).

Eleştirel “İnsanlar, mantıklarının normal akışına uymayan olayları bu üç hece (tesadüf) ile ne güzel ortadan kaldırıyorlar. Kahinliğinin sırf bir tesadüfe dayandığı oybirliği ile kabul edildi. Hatta ben bile buna inandım. İnanacaktım” (Taner 1994, 9).

Sorgulayan Dokuz yaşında zamana karşı aşırı duyarlı olduğunu fark eden anlatıcı, bunun sebeplerini sorgulamaya başlar: “Saatin bire beş kalayı gösterdiğini rüyada mı görmüştüm. Yoksa, uyku ile uyanıklık arasında mı içime doğdu. Biraz sonra saat “dan” diye biri vurunca kafama tokmak yemiş gibi ayıldım. Hayır. Bu defaki tesadüf olamaz. Başım dönüyor, kulaklarım uğulduyordu. İçimi, tarifsiz bir korku kapladı. O güne kadar benden gizli içimde işlemiş durmuş bir saatin tik taklarını, ilk defa o anda duyar gibiyordum” (Taner 1994, 10).

Huysuz Zamanı algılamasına engel olan durumlar karşısında oldukça huysuzdur: “Tersine, bu tempoya uymayan seslerden de öylesine sinirleniyorum. Mesela vapurlar. Rıhtıma çarpan dalgaların aralığını bozduğu için bütün vapurlara kızıyorum. Vapur geçip de deniz, sahili art arda, hızlı hızlı dövmeye başlayınca, beni bir huzursuzluk alır. Çalışıyorsam dururum, düşünüyorsam kafam işlemez olur, oturuyorsam kalkarım, uyuyorsam uyanırım. Hasılı rahatım kaçar” (Taner 1994, 14).

Düşünceli “Bir bakıma, hepimiz kurulu birer saat değil miyiz? Yaşama, bir kurulma ve çözülme, bir dolma ve boşalmadan başka ne? Yaşlılıkta ölen, kurgusu biten; gençlikte ölen, zembereği bozulan... Eğitim, kültür bile az çok kurgu mekanizmasına benzetilemez mi? Kurarlar bizi, kurulduğumuz gibi konuşur hareket ederiz. Kimi hâlâ alaturka saat ayarı üzerine işler. Kimi Greenwich ayarıdır, kimi San Fransisco... Bazımız ileri gider, kimimiz geri kalırız. Memleket saat, yahut standart ayarımdan ileri gidecek olursak, kanun denilen muvakkitbaşı tutar bizi geri alır. Daha kafası kızarsa, büsbütün durdurur. Geri kalacak olursak... ileri alır diyecektim ama geri kalana pek aldırmaz. Yurdumuz, Yenicami duvarındaki ezani saat ayarı ile işleyen nice alaturka saatlerle dolu” (Taner 1994, 15).

Takıntılı “Bunları laf olsun diye söylemiyorum. İnsanlar, her bakımdan saate benziyorlar. Hatta güleceksiniz belki; boş zamanlarımda öbür insanları da kendim gibi saate benzetmek en sevdiğim hayal oyunlarından biri. Tanıdıklarına, yakınlarına bakıp, bu saat olsa, nasıl bir saat olurdu diye düşünürüm. Yahut tersine, saatten hareket edip insana geldiğim, belirli saatlerin insan olunca nasıl birer kişilik göstereceklerini düşündüğüm de olur” (Taner 1994, 15).

Ürkek Anlatıcı, zamanın neler getireceğinin bilinmemesi ve onun sona ermesinden korkmaktadır: “An an’ı kovalıyor, an’lar sonsuzlukta eriyor. Çarşamba perşembeyi, Perşembe cumayı sürüklüyor. Kasım, aralık oldu, aralık ocak, ocak şubat olacak. Şubat da mart. Ve biz, karanlığın içinde şu vapur gibi zamanı yara yara ilerliyoruz. Nereye? Bir zamansızlık ülkesine doğru... Karşıda sahil göründü. Esrarlı karanlık. Yaklaştıkça yaklaşıyoruz” (Taner 1994, 18).

AYAK

Kişiler

Rizeli Şahin Balıkçılık ve kayıkçılık yaparak hayatını idame ettiren başkarakter Lazdır. Kangren olan sol ayağı ameliyatla kesilmiştir. Erkekliğine ve vücut bütünlüğüne önem veren Rizeli Şahin, ayağını kaybetmesi üzerine psikolojik bunalıma girer.

Savcı Yardımcısı Hastanenin mezbelesinde bulunan kesik bacağına kime ait olduğunu soruşturur. Zira şehirde seri cinayetler işleyen bir katil kurbanlarının uzuvlarını kesmektedir.

Polis Savcı yardımcısıyla birlikte kesik bacağına kime ait olduğunu soruşturur.

Başasistan “Fahrettin Kerim ekolünden, her fırsatta zemine zamana uygun divan edebiyatı mısraları düşürmeye meraklı, ayrıca kalemini de neşter kadar güzel kullandığını sanan, edebiyat sever bir doktordu. Yahya Kemal’e bayılıyor, boş zamanlarında onun rubailerine nazireler yazmaya çalışıyordu. Nitekim şimdi de önünde yeni başlanmış bir rubai duruyordu” (Taner 1994, 30). Kesik bacağına kime ait olduğunu soruşturan savcı yardımcısıyla polise yardımcı olur fakat bunu zorunluluktan yapmaktadır.

İskender İskit “İskender İskit sekiz ay Londra da staj yapmış işi iyi bilen bir karakter olarak eserde yer alıyor fakat o da fotoğraf meraklısı bir tiptir” (Adıyaman 2012, 126). Londra’da sekiz ay staj yapmış olan anlatı kişisi, kendini doçentlerden ve profesörlerden bile daha üstün görmektedir.

Ercüment Eşiyle birlikte balayında olan doktor, Rizeli Şahin’in ayağını yirmi gün önce kesmiştir.

Öykü

Çocukların Ayak Sürüklemeleri Mahallenin kahvehanesinde oturan yerliler, kendi meşreplerine göre çeşitli işlerle uğraşmaktadırlar. Baytar, elindeki gazeteden Ahırkapı’da bulunan kolsuz cesedin kime ait olduğunu bulunamadığını okur. Aynı zamanda bu kış kok kömürü sıkıntısı yaşanacağını okuyan Baytar, gazeteyi bırakıp içinde buldukları durumdan dolayı isyan eder. Bir süre sonra bir grup çocuğun bağırış çağırışları duyulur ve yerde bir şey sürükledikleri fark edilir. Çocukların yerde sürükledikleri şeyi gören Baytar, oturduğu yerden aniden ayağa kalkar ve gördüğü şeyin bir insan ayağı olduğunu söyler. Kahvehanedekiler Baytar’a gördüğü şeyden emin olup olmadığını sorarlar. Kimisi durumla yakından ilgilenirken bazılarının kesik bir insan ayağıyla hiç ilgilenmediği görülür. Öğretmen Mesut Çağlayan, Baytar ve kahveci, ayağı sürükleyen çocukları bulmak için kahvehaneden ayrılırlar.

Kesik Ayağı Kimin Sakladığının Öğrenilmesi Arayış sırasında Mesut Çağlayan, öğrencisi olan İnal’la karşılaşır ve ona ayağı sürükleyen çocukları görüp onları tanıyıp tanımadığını sorar. İnal Mesut Çağlayan’a; çocukları gördüğünü, onların Teneke mahallesinden olduklarını ve ayağın topuğuna bir ip geçirdiklerini söyler. Mesut Çağlayan İnal’dan polisi çağırmasını ister. Bir süre sonra İnal polis memuruyla birlikte gelir. Polis ve diğerleri, Teneke mahallesine girdiklerinde yıkık bir binanın önünde oyun oynayan üç tane çocuğu fark ederler. Üç çocuk yakalanır ve polis tarafından sorgulanır. Başlangıçta çocuklar polisin sorduğu sorulara cevap vermezler. Fakat karakola götürüleceklerini

öğrenmeleri üzerine bildikleri her şeyi anlatmaya başlarlar. Üç çocuk kesik bacağın Kazım Usta'nın oğlu İbrahim'de olduğunu söylerler.

Kesik Ayağın Hastane Mezbelesinde Bulunduğunun Öğrenilmesi Akşam vakitlerinde Silivri'den babasıyla birlikte eve dönen İbrahim'i kalabalık bir grup karşılar. İnşaat kumu çıkaran İbrahim'e ayağı nereye sakladığı sorulur. Arkadaşları tarafından ispiyonlandığını anlayan İbrahim, ahırdaki kırık küpün içine sakladığı ayağı polise teslim eder. İbrahim, ayağı hastanenin mezbeleliğinde bulunduğunu söyler. Ayak yağlı kağıda sarıldıktan sonra İbrahim, ifade vermesi için savcılığa götürülür. Polis İbrahim'in ifadesini kağıda geçirir ve yazılı ifadeyi ona imzalatır. Ardından savcı yardımcısıyla polis soruşturmaya devam etmek için hastaneye giderler.

Kesik Ayakla İlgili Yapılan Soruşturma İkili Başasistan'a durumu anlatır. Başasistan polisle savcı yardımcısına, ayağın hastaneden dışarı çıkamayacağını zira işlevsiz organların ve uzuvların fırınlarda yakıldıklarını söyler. Savcı yardımcısı Başasistan'a, kurbanlarının uzuvlarını kesen seri katili anlatır. Savcı yardımcısı ayağın seri katilin kurbanlarından birine ait olduğunu düşünmektedir. Başasistan ikilinin sorularından oldukça sıkılmıştır ve Yahya Kemal'in şiirlerine nazire yazmakla meşguldür. Başasistan, Doktor Selman Atacan'ı çağırır ve ayak konusunda o da sorgulanır. Churchill'in kitabını okurken rahatsız edilmiş olan Selman Atacan, memnuniyetsizliğini tavırlarıyla belli eder. Selman Atacan en son dört ay önce sağ bacak kestiğini söyler ve ayağın mezbelelikte olmaması gerektiğini ekler. Londra'da sekiz ay staj yaptığı için burnundan kıl aldırmayan Doktor İskender İskit de sorgulanır. İskender İskit, gösterilen kesik ayağı kendisinin kesmemiş olduğunu onun kesiliş biçiminden anlar ve Başasistan'a durumu izah eder. Başasistan ile İskender İskit arasında gizli bir rekabet olduğu bellidir. Selman Atacan söylemleriyle Başasistan'a dalkavukluk yapmaya çalışmaktadır.

Ayağı Doktor Ercüment'in Kestiğinin Öğrenilmesi Polisle savcı yardımcısı hastaneden ayrılmak için ayaklanmışlarken, nöbetçi ameliyathane hemşiresi Müşerref Mutlu görünür. Müşerref Mutlu, yakın zaman önce Ercüment'in bir ayak kestiğini hatırlar. Bunun üzerine balayındaki Ercüment aranır. Ercüment, yirmi gün önce bir balıkçının ayağını kangrenden dolayı kestiğini söyler. Kendisine tarif edilen ayak, kesmiş olduğu ayağa benzemektedir. Eşiyle balayında olan Ercüment, rahatsız edilmiş olmaktan memnun değildir. Bir insanın kesik bacağı onlar için anlamsız bir et parçasıdır. Nöbetçi doktorlar, savcı yardımcısı ve polis, ayağı kesilmiş olan hastalara kesik ayağı göstermeye karar verirler ve taburcu edilmemiş olan hastaların koğuşuna gidilir.

Ayağın Rizeli Şahin'e Ait Olduğunun Öğrenilmesi On iki numaralı yatakta uyumakta olan Rizeli Şahin uyandırılır. Rizeli Şahin'den kesilen ayağıyla ilgi bilgi alınır. Bir süre sonra konuyu daha fazla uzatmak istemeyen Başasistan, Rizeli Şahin'e kesik ayağı gösterir. Rizeli Şahin, başlangıçta kırmızı bir pastırmaya benzeyen ayağa bakmamak konusunda direnir. Fakat erkekliğine laf edilmesi üzerine ayağa bakmak zorunda kalır. Kesilmiş ayağını bir et parçası gibi karşısında gören Rizeli Şahin, ona karşı derin bir özlem duyar ve bunalım yaşar. Ayakları olan kişilerin elindeki kesik ayak, onlar için sıradan bir et parçasıdır. Fakat Rizeli Şahin için başkasının elinde durmakta olan ayağı insani açıdan birçok şey ifade etmektedir. Vücut bütünlüğü bozulmuş olan Rizeli Şahin, eşinin üzüleceğini ve yarım erkek olarak görüleceğini düşünür. Bir daha eskisi gibi horon tepemeyeceğini bilen Rizeli Şahin, mahallesindeki sakat çocuğu ve onun neler yaşadığını düşünür. Rizeli Şahin, artık kayığına kimsenin binmeyeceğini zira tahta ayakla yüzemeyeceğinin düşünüleceğini bilmektedir. Rizeli Şahin ayağın kendisine ait olduğunu söyler ve sağlam ayağını göstererek bunu kanıtlar. Müşerref Mutlu, daha önce hiç ameliyata girmemiş bir hademe olan Kastamonulu Süleyman'ın kesik ayağı mezbeleğe attığını öğrenir. Böylece soruşturma sonlanır ve herkes normal hayatına geri döner. Fakat o gece Rizeli Şahin sol bacağının hala yerindeymiş gibi sızladığını hisseder.

Temalar

Cefa Kangrenden dolayı sol ayağını kaybetmiş olan Rizeli Şahin, kaybettiği organının aslında kendisi için ne kadar önemli olduğunu anlamıştır. Sol ayağını kaybettiği gerçeğini kabullenmek Rizeli Şahin için oldukça zor olmuştur. Fakat ameliyat olduktan yirmi gün sonra kesilmiş olan ayağını bir et parçası gibi karşısında gören Rizeli Şahin, ayağının kendisine kattığı değere özlem duyar ve yaşadığı noksanlıktan dolayı bunalıma girer. "(...) Salih, geçmişle şimdi arasında sürekli bir gidiş geliş yaşar. Ayağı varken yaşadıklarının ona verdiği hazzı düşlediğinde hissettiği rahatlama kesik ayağının etkisiyle yitirdikten doğan onulmaz bir acıya dönüşür. Bedeni eksikliği sebebiyle geçmişinin ve ruhunun da bir kısmını yitiren kahraman, geçmiş zamanı mutlu anıların ziyaret edildiği bir sığınma mekânına

dönüştürür. Böylece Taner, diğer hikâyelerinde gördüğümüz “hayatı şimdide yakalamak” fikrinden şimdinin acılar üstüne kurulu olduğu bu öyküsünde vazgeçer. Bu öyküde geçmiş “mutlu zamanların” anlatımı olma boyutuyla özlenen bir nitelik arz eder” (Aydın 2010, 101).

Yabancılaşma Rizeli Şahin’e ait olan kesik bacağı, halledilmesi gereken bir sorun ve sıradan bir et parçası olarak gören diğer anlatı kişileri, insan doğasına ve psikolojisine yabancılaşmışlardır. Kesik bacağın kime ait olduğunu soruşturan karakterler tamamen orta sınıfa mensup anlatı kişilerinden oluşmaktadır. Başkalarının acılarına karşı duyarsızlaşmış ve etik yapma yeteneğini kaybetmiş olan doktorlar, savcı ve polis, Rizeli Şahin’in çektiği acıları umursamazlar. “Ayak isimli öykünün teması toplumsal ve kurumsal manada bireyselliğin ön plana çıktığı bir yaşamın sorgulanmasıdır. Toplumsal manada halkın çevresinde olup bitenleri nasıl bir sorgulamaya tabi tuttuğu ele alınmaktadır: Terlikçi İhsan devekuşu kompleksiyle “canım ayaksa ayak” dedi “nerede bulunmuşsa bulunmuş bize mi düştü tasası hadi bakalım ahbap salla şu zarım. (AY,19) Buna karşın diğer kişiler konunun aydınlatılması için kesik ayağın peşine düşerler. Bu toplumun merakını diğer manada da üzerine düşeni yaptığını göstermektedir. Savcı yardımcısının eniştesine mektup yazmayı devlet işinden daha önde görmesi, Başasistan’ın edebiyatla iştiğal edip kesik ayak olayını örtbas etmeye çalışması, Selman Atacan’ın fotoğrafçılık merakı, Ercüment’in hastalara sorularak kesik ayağın kime ait olduğunu bulmak istemesine diğerlerinin de hasta psikolojisini düşünmeden bunu uygulamaya çalışması işlerini nasıl yaptıklarını ortaya koymak için özellikle seçilmiştir” (Adıyaman 2012, 92-93).

Kişi İncelemesi

Rizeli Şahin (Duygusal) Balıkçılık ve kayıkçılık yaparak hayatını idame ettiren başkarakter Lazdır. Kangren olan sol ayağı ameliyatla kesilmiştir. Erkekliğine ve vücut bütünlüğüne önem veren Rizeli Şahin, ayağını kaybetmesi üzerine psikolojik bunalıma girer. “Ayak isimli eserde merkez kişi Rizeli Şahindir. Rizeli Şahinin kişiliğinde tüm acı çekenlere telkin yapılmıştır Rizelinin içinde bulunduğu psikolojik durumu düşünen kimse yoktur. Herkes bir an önce problemin meta kısmını çözüp hayata dönmek ister: “Söylesene kardeşim senin mi bu ayak? Ne daldın öyle”. (AY,37) Rizeli ise hayal âleminde gelişler gidişler yaşar. Yapamayacağı şeyleri aklından geçirir. Ayağın Rizeliye ait olduğu ortaya çıkınca bütün şahıs kadrosu günlük hayatlarına dönerler: “Rizelinin ayağı ise sanki yerli yerinde imiş gibi sabaha kadar sızladı durdu.” (AY,43)” (Adıyaman 2012, 137). Sol ayağını kaybetmiş olan Rizeli Şahin, söz konusu edilen uzvunun kendisi için ne kadar önemli olduğunu onu kaybettiği zaman anlar. Eşi tarafından eskisi gibi sevilip saygı görmeyeceğini, uyurken sol ayağının soğukluğunu sağ ayağıyla hissedemeyeceğini, bir daha horon oynayamayacağını ve başkaları tarafından küçümseneceğini düşünür. Rizeli Şahin; ayağıyla birlikte özgüvenini, umutlarını, huzurunu ve mutluluğunu da kaybeder.

Üzgün Yirmi gün sonra ameliyatla alınan ayağını yeniden karşısında gören Rizeli Şahin, kaybettiği şeyler karşısında derin bir üzüntü duyar: “Birden içi ezilivermişti. Yirmi gündür sol bileğinin ucunda ayak olmadığını sanki şimdi yeni fark etmiş gibi idi. Halbuki ne güzel unutmıştu olup bitenleri. İster misin herif, her şeyi yeni baştan anlattırısın” (Taner 1994, 40).

Kaygılı Hayatının eskisi gibi olmayacağını düşünmek başkarakterini kaygılandırır: “Bu ayak ha, bu ayak... Demek artık bu ayakla ıslak kumlara basamayacak, nemli tabanını sıcak çakıllarda kurutamayacak... Demek artık parmak araları mayasıl olsa, bu ayağı tatlı tatlı kaşıyamayacak... Bu ayak artık, yatakta Hacer’in baldırlarına dolanamayacak” (Taner 1994, 40-41).

Umutsuz Sol ayağının olduğu günlere özlem duyan ve onun yokluğunu çeken başkarakter, gelecekle ilgili umutsuzdur: “Hacer kim bilir nasıl arlanacaktı bacaksız kocasından. Şahin, oldum olasıya ölümden korkmazdı da ille alil kalmak ağırına gidiyordu. İşte korktuğuna uğramıştı. Hem korktuğuna, yirmi gün evvel ameliyatta, hatta ondan da bir ay evvel ayağı kangren olduğu gün değil, asıl şimdi, şu anda uğramış gibi idi” (Taner 1994, 41).

Dalgın “Demek artık bundan böyle, İodos dalgası gibi ine kalka yürüyecekti. Mahallede tek bacaklı bir çocuk vardı. Öbürlerinden geri kalmamak için çekirge gibi sıçraya sıçraya tahta bacağı ile top oynamaya kalkardı fakir. Rizeli şimdi o çocuğa acıyayım derken, kendine acıdığını fark ediverdi” (Taner 1994, 41-42).

Özgüvensiz Başkalarının ayaklarını gördükçe kendi noksanlığını fark eder ve bu durum Rizeli Şahin’in kendine duyduğu saygının azalmasına sebep olur: “Hepsinin ikişer ayağı vardı. Savcı

yardımcısı dediklerinin ayakkabıları yeni boyanmış, pırıl pırıldı. Polis, çizmeler giymişti. Başasistanın mokasenleri var. Öbür asistanlardan biri terlikle inmiş. Başhemşirenin beyaz keten iskarpinleri üstünden atkılı. Başhemşirenin soba borusu gibi, altı üstü bir, bacakları vardı” (Taner 1994, 42).

İZNIKLİ LEYLEK

Kişiler

İznikli Leylek Annesi tarafından yuvadan atıldıktan sonra kanadını kaybetmiş olan hayvan, Helvacı Musa tarafından bulunmuş ve mahallenin maskotu haline gelmiştir.

Anlatıcı Yazarın sözcülüğünü yapan anlatıcı, benöyküsel yöneme başvurmuş ve iç odaklayımı kullanmıştır. Leyleğin durumundan yola çıkarak insanın trajik durumunu anlatır ve okura gerekli iletileri verir.

Öykü

Leyleklerin Kutsallaştırılması Anlatının başında saksığan kuşundan bahseden anlatıcı, bu kuş türünü oldukça lakayt ve güvenilmez bulduğunu dolaylı bir şekilde dile getirir. Saksığanın haricinde hacı leyleğinin nasıl bir karaktere sahip olduğunu merak eden anlatıcı onunla ilgili görüşlerini ve düşüncelerini paylaşmaya başlar. İznikliler, yaşadıkları şehirde bulunan türbelerin ve tekkelerin leylekler tarafından korunduklarına inanmaktadırlar. Bölgede yaşayan Müslümanlar leyleklere bir tür kutsallık yüklemişlerdir. Fakat leyleklerin dünyada bulunan birçok tarihi mekanı mesken edindikleri bilinmektedir. Bu mantıktan yola çıkarak anlatıcı; Köln Katedrali'ne konan leyleklerin Protestan, Saint Pierre'e konanların Katolik, Trafalger Meydanı'na konanların Emperalist ve Kremlin kulelerine konanların da Komünist olduklarını söyler. Anlatıcı, leyleklerin ideolojik meselelerle ilgilenmediklerini ve onların yalnızca sanattan hoşlandıklarını düşünmektedir. Kafile arasında bulunan veteriner, leyleklerin nirengi noktalar aradıklarını düşünmektedir. Leyleklerin en çok Emir Sultan, İsa Bey ve Eyüp Sultan gibi yerleri mesken edinmelerini sorgulayan anlatıcı, kısmen de olsa Müslümanlara hak verir. Ardından anlatıcı, dindar bir leylekten ziyade varoluşçu bir leyleğin hikayesini anlatacağını dile getirir.

İznikli Leyleğin Bulunması Hanın içinde geniş bir kafileyle birlikte oturan anlatıcı, dışarıda yolun karşısına geçmeye çalışan bir leylek görür. Kapının önüne gelen leylek kendini hemen belli eder ve kızlardan biri onu fark eder. Leyleğin uçamadığının anlaşılması üzerine talebeler onu yakalamaya çalışırlar. Akademisyenler kendi aralarında leyleğin neden uçamadığını tartışmaya başlarlar. Akademisyenlerden biri onun yaşlı olduğunu dile getirirken bir diğeri kanadının kırık olduğunu söyler. Mitoloji alanında tez yazan bir öğrenci, Zeus tarafından dünyaya atılmış olan Hephaistos'u hatırlatır. Zira anne leylekler, doğan üç yavrularından birini diğerlerinin karnını doyurabilmek için yuvadan atmaktadırlar. Telgraf tellerine asılı kalan leyleği Helvacı Musa kurtarmıştır. Leyleğin sorunlarıyla esnaf ilgilenmiş ve kısa sürede leylek mahallenin maskotu haline gelmiştir.

Varoluşçu İznikli Leylek Kendinden emin bir şekilde ilerleyen leylek, çöplüğün önündeki kediyi korkutup kaçırdıktan sonra çöplere dadanır. Bir süre sonra yabancı bir leylek İzniklinin üzerine konar. İznikli leylek yabancı leyleğe karşılık vermeye ve uçmaya çalışır. İznikli leylek uçma denemesinde başarısız olur ve bu deneme sırasında tüylerinden bazılarını kaybeder. Çopur kahveci leyleğin numara yaparak kendini acındırdığını iddia eder. Kızlardan biri, İznikli leylekle yabancı leylek arasında bir akrabalık olabileceğini ve bundan dolayı onun uçmayı denemiş olduğunu düşünür. Akademisyenler, en önemli yetisini kaybetmiş olan leylek için üzülürler. Anlatıcıysa leyleğe insani nitelikler verilmesine karşı çıkar ve onun olduğu gibi kabul edilmesi gerektiğini söyler. Leyleğin durumundan bir insanlık trajedisi çıkarmaya çalışan anlatıcı, insanoğlunu uçamayacağını bilmesine rağmen uçmaya çalışan leyleğe benzeter. İnsan ölüme ve kaybetmeye mahkumdur.

Temalar

Cefa “Saksığanın konuşup konuşmaması beni pek o kadar ilgilendirmez ama bakınız leylek ifade verecek olsa ona sorulacak bir-iki önemli soru var. Evvela dini ve dünya görüşü hakkında (...) Bu benim hikâyesini anlatacağım İznikli leylek, namaz kılan soydan değildi. Çünkü ramazan günü alenen solucan yiyordu. Zaten hali, tavrı, yürüyüşü, iki-üç adımda bir durup düşünüşü, dini bütün bir Müslümandan çok, şüpheli ve kötümser bir filozofu andırıyordu. Bu leyleğin ermişlerle değil, herhalde

Voltaire'ler, Schopenhaure'lerle bir akrabalığı olacaktı" (Taner 1994, 48-49). "Sembolik bir anlatımın kullanıldığı İznikli Leylek adlı öyküsünde Taner, sakat bir leylek olan İznikli Leylek'in şahsında insani varoluşun ölümle sakatlanmışlığını, "uçmak" ifadesiyle de sonsuzluk arzusunu imler. İnsani varoluş ölüm sebebiyle ikiye bölünmüştür. Bu bölünmüşlük nedeniyle birey, sonsuz düşleri ve isteklerini ölümle sınırlı bir hayatta yaşamak mecburiyetindedir. Düşleri gerçeğini aşan insan bu süreçte yazarın, "bütün çabalar boşuna... Ne yaparsa yapsın, istediği kadar havalanacağım diye çırpınsın, sonunda insan da yaralı leylek gibi rezil ve perişan yan üstü toprağa yuvarlanmıyor mu? Kaderlerimiz aynı. Uçamayacağını bilmek, yine de uçmaya yeltenmek" (Taner 1994, 55) cümleleriyle ortaya koyduğu kaderin kaçınılmaz parçası olur" (Aydın 2010, 106).

BAYANLAR 00

Kişiler

Kevser Hanım "Bayanlar 00 isimli öyküde işini güzel yapan bir helâ görevlisi Kevser Hanım ele alınır. O helâ işini bir sanat gibi ele alır. Çalıştığı helâyı tertemiz yapmıştır. İş bittiğinde odasına çekilir; zaman zaman da dostlarını ağırlardı. Onlarla gününbirlik konulardan bahsedirdi. Fakat öykünün sonunda o da yuvarlak bir tip özelliği çizer. Meclis'e helâ hademesi olabilmek için her şeyden ödün verecek bir yapıya sahiptir" (Adıyaman 2012, 115).

Anlatıcı Yazarın sözcülüğünü yapan anlatıcı, yadöyküsel bir konumdadır. Her şeyi bilen ve her şeyi gören bir konumda bulunan anlatıcı sıfır odaklayıma sahiptir.

Öykü

Kevser Hanım'ın İş Aşkı İki numaralı kabinin sifonu bozuk olduğu için, helanın işletmecisi olan Kevser Hanım oraya her müşterinin ardından kovayla su dökmektedir. İşini fazlasıyla önemseyen ve seven Kevser Hanım, diğer helacılardan oldukça farklıdır. Kevser Hanım; tuvaletini ortalık yere bırakan, ücret ödemediği sızılmaya çalışan, tuvaletten sonra ellerini yıkamayan ve klozetin üstüne çıkarak tuvaletini yapan müşterilerini sevmemektedir. İşlettiği helayı yumuşak havlular, sabunlar ve kokularla zenginleştiren Kevser Hanım, işini severek yapmaktadır. Nüfuslu olan ve önemli makamlarda bulunan birçok kişi Kevser Hanım'ın müdavimidir.

Kevser Hanım'ın Hela İşletmeciliğindeki Şöhreti Ankara plakalı bir arabadan inen vekil eşi oğluna tuvaletini yaptırır. Kevser Hanım, vekil eşinin oğluna tuvaletinin olup olmadığını soruş biçiminden ve ona tuvaletini yaptırış şekline ziyadesiyle etkilenir. Kevser Hanım, söz konusu tuvalet olsa bile nezaketinden ödün vermeyen vekil eşine gıpta eder. Oğlunun tuvaletini yaptırdıktan sonra, kendisi de tuvalet yapan vekil eşi, kullandığı kabine lavanta kokusu dökmüştür. O günden sonra Kevser Hanım, tuvaletinden lavanta kokusunu eksik etmemiştir. Kadının nezaketi ve temizliği onu fazlasıyla etkilemiştir. Kevser Hanım'ın işlettiği helayı kadın bir milletvekili, Fransa güzeli, yerli opera yıldızı ve buna benzer birçok insan kullanmıştır. Geçmişte Devlet Konservatuvarının tuvaletinde çalışmış olan Kevser Hanım, söz konusu edilen opera yıldızını öğrencilik yıllarından beri tanımaktadır. İkili arasında zaman içinde samimi bir ilişki gelişmiştir.

Kevser Hanım'ın Hela İşletmeciliğindeki Tecrübesi Başlangıçta sıkıştıkları için perişan bir halde tuvalete gelen kadınların, tuvaletten sonra sanki hiç tuvalet yapmıyormuş gibi davranmalarını gülünç bulur. Kevser Hanım'ın helası İstanbul'daki bütün diğer helalardan farklıdır. Diğer helaları kullanan müşterileri karşılayan ilk şey asit ürik kokusudur. Fakat Kevser Hanım'ın helası çiçekçi dükkanı gibi kokmaktadır. Kabinlerin içine uygunsuz resimler çizen, sözler ve şiirler yazan müşterilerden de hoşlanmaz. Kabinlere yazılan ya da çizilen şeyleri teker teker temizler. Kevser Hanım; Yalova kaplıcaları, Ankara ve İstanbul'da bulunan umumi helalar, Park Otel ve Atlas Sineması'nın helasında çalışmıştır. Kadın tuvaletlerinde iğneyle iplik, erkek tuvaletlerindeyse leke çözücüler buldurmaya özen gösterir.

Kevser Hanım'ın Meclis Helasında Çalışmak İstemesi Kevser Hanım'ın en büyük hayali vapur helalarında çalışmaktır. Yolculuk sırasında insanın tuvaletini yapmasını daima eğlenceli bulmuştur. Geçmişte, CHP taraftarı olduğu için Yalova kaplıcalarındaki görevine son verildiği düşünülmektedir. Atlas Sineması'nın belediye tarafından tahliye edilmesi sonucunda oradaki işini de kaybetmiştir. İş bittiği zamanlarda Kevser Hanım, arkadaşlarıyla birlikte oturup güncel konular üzerine sohbet etmekten hoşlanmaktadır. Bir gün ziyaretine gelen bir ahabından meclisteki hela

hademeliğinde açık bulunduğunu öğrenir. Ankara'yı seven ve meclis helasında çalışmayı kariyerinin zirvesi olarak gören Kevser Hanım, vekil eşlerinin helaya gelmesini ve işi alabilmek için onlarla konuşmayı dört gözle bekler. Zira büyüklerin pisliğini temizleyebilmek için bile nüfus sahibi olmak gerekmektedir.

Temalar

Toplumsal Sınıf “Bayanlar 00 adlı hikâyede tuvalet işleten Kevser Hanım, tuvalete gelen sosyete kesim ile övünen bir kişidir. Zengin insanların kendi helasını kullanmasını bir şeref sebebi sayması bir mizahi eleştiri örneğidir. Vekilin karısının, oğluna “önden’in mi var, arkadan’ın mı var yavrum” diye soruşu ve tuvaletten sonra içeri lavanta sıkması, sınıfsal ayrımın insanların tuvalet yapışına bile sirayet ettiğinin göstergesidir (Taner, 2007b: 63). Oysa Haldun Taner, bu eleştiri yapıpken tuvalet olgusunu seçmesinin ironik bir sebebi vardır. Burada insanların toplumsal rollerden önce insan oldukları vurgulanmaktadır. Tuvalette sınıfsal fark, önemini yitirmektedir. Nitekim Taner, bu durumu Keşanlı Ali Destanı adlı oyununda tuvalet işleten Şerif Abla’nın ağzından aktarır: “...Herkes bir yerde üstün/Kabul amenna peki/.../İşte bütün bunların/ Yolu bana düşende/ Balonları delinir/ Bütün farklar silinir” (Taner, 2017d: 25). İnsanın soy, sınıf, eğitim, tüketim gibi farklarının ortadan kalktığı ve insanın sırf insani bir ihtiyacı gidermek için kullandığı helalar, sınıfsal farkın ortadan kalktığı mekânlar olarak ele alınır” (Kurt 2019, 27). “Bayanlar 00” adlı hikâyede umumi tuvalet işletmecisi Kevser Hanım’ın yaşamı ekseninde yazar, sınıfsal ayrımı ve bu ayrımı yaratan yoz toplumsal düzende tutunmaya çalışan küçük insanın dünyasını irdeler. Hikâyenin başkahramanı olan Kevser Hanım, İstanbul’un çeşitli yerlerinde tuvalet işletmiş, işini en iyi şekilde yapmaya çalışan titiz ve dürüst bir karakterdir. Yazar bu karakterin, tuvalete gelen diğer insanlara bakış açısını ve onlarla yaşadıklarını vermek suretiyle yozlaşmış siyasi sistemin ürünü olan sınıf ayrımı, adam kayırma, üst tabakaya yamanma durumlarını küçük insanın gözüyle ortaya koyar” (Adıyaman 2012, 63).

45 MARKA SEKSAPİL

Kişiler

Gerda Maurer Frau Keller’in pansiyonuna taşınan tıp öğrencisi kadın karakter, anlatıcı ve Danzigli öğrenciyle aynı anda birlikte olur. Fakat bir süre sonra savaş dönemi sırasında pansiyona taşınan bir teğmenin çizmelerine aşık olur.

Anlatıcı Anlatının içinde yer alan kahraman anlatıcı, yazarın sözcülüğünü yapan bir işleve sahiptir. Frau Keller’in pansiyonunda kalan öğrencilerden biridir ve Gerda tarafından neden terk edildiğini merak eder. Eserin sonunda önemli iletiler verir.

Danzigli Talebe Kimya öğrencisi olan anlatı kişisi, Gerda Maurer’le birlikte olur.

Teğmen Hitler’in askerlerinden biri olan karakter, çizmeleriyle Gerda’yı baştan çıkarır ve onunla evlenir.

Öykü

Gerda Maurer’in Pansiyona Yerleşmesi Frau Keller de Führer gibi ithalat düşmanıdır. Pansiyonda III. Reich’in otarşi politikası uygulanmaktadır. Dışarıdan asla dışi ziyaretçi getirilmesine izin verilmez fakat içeride olan dişilerle erkeklerin yakınlaşmasına ses çıkarılmaz. Anlatıcının bulunduğu odanın üst katına Gerda Maurer adında yeni bir tıp öğrencisi taşınır. Anlatıcıya göre Gerda Maurer; dışarıda birlikte gezmekten pek haz etmeyeceğiniz fakat aynı yatakta olmaktan haz duyacağınız bir kadındır. Erkeklerin içinde bulunduğu sıkıyönetim hali onu olduğundan daha güzel göstermektedir.

Gerda Maurer ile İki Arkadaş Arasındaki İlişki Pansiyona taşınmasından iki ya da üç gün sonra, yağmurlu bir Şubat ikindisinde, anlatıcıyla Gerda Maurer merdivenlerde rastlaşırlar. Anlatıcı, Danzigli kimya talebesiyle birlikte yukarı çıkarken, Gerda aşağıya inmektedir. Gerda ikiliden satranç tahtası ister. Anlatıcıdan daha hızlı hareket eden Danzigli, Gerda’yı odasına götürür ve onunla birlikte kağıt oynar. Danzigli Gerda’ya koleksiyonunu da gösterir ve bu sayede ikili birbirlerine yakınlaşır. Ertesi gün seminerden pansiyona dönmüş olan Gerda’yı anlatıcı, elindeki satranç takımıyla karşılar. O günden sonra Gerda, iki talebeyle değişmeli olarak görüşmeye başlar. Gece saat iki sularında Frau

Keller'e belli etmeden kimonosuyla odaya gelen Gerda, anlatıcının yatağına girer. Anlatıcının soğuk ayağını muayene eden Gerda, bu bahane sayesinde her gece anlatıcıyla sevişir. Üçlü arasındaki ilişki üç ya da dört hafta aynı şekilde devam eder.

Gerda'nın İkiliyi Terk Etmesi ve Batı Kadınıyla Doğu Kadını Arasındaki Fark Bir Mart sabahı Hitler'in askerleri Ren kıyılarını işgal eder. İşgalin ardından Gerda'nın ikiliye yaptığı ziyaretler epey azalır. Pansiyonun alt katına bir teğmen taşınmıştır ve artık Gerda sürekli onunla görüşmektedir. Gerda'yla yeniden birlikte olmak isteyen Danzigli, onu etkilemek için yeni plaklar alır ve anlatıcı da satranç teknikleriyle ilgili bir kitap alır. Ayak üşümesini bahane ederek Gerda'yla görüşmek isteyen anlatıcı kadın karakter tarafından reddedilir. Gerda'yla olan ilişkisi sonlanan Danziglinin yüzündeki sivilceler geri gelir. Bir sabah anlatıcı Danzigliye, teğmende Gerda'yı çeken şeyin ne olduğunu sorar. Danzigli anlatıcıyı teğmenin kapısının önüne götürür ve kapının önündeki çizmeleri gösterir. Avrupalı kadınlar, ayak teriyle karışık çizme kokusuna karşı hiçbir direnç gösterememektedirler. Bir süre sonra ikili de kendilerine birer çizme alırlar fakat Gerda'yla teğmen bir yaz mevsimi sonunda evlenirler. Anlatıcı, almış olduğu çizmeler sayesinde Avrupa'da birçok kadını baştan çıkarmayı başarmıştır. Fakat İstanbul'a döndüğünde anlatıcının çizmeleri, kadınları baştan çıkartma konusunda hiçbir işe yaramamışlardır. Zira Türk kadınının bir erkekte aradığı şey çizme değil arabadır.

Temalar

Yabancılaşma Üretim ve tüketim ilişkileri içerisinde metanın ve sermayenin tek değer haline geldiği anamalcı sistem içinde yaşayan insanlık, insani olan bütün değerlere karşı yabancılaşmıştır. "45 Marka Seksapil Almanya'da pansiyonda kalan Türk gencinin cinsellik ve kadın konusunda yaşadığı bir tecrübe konu edilir. Anlatıcının bizzat vakada yer aldığı eserde, Gerda Maurer isimli Alman kızın hem Türk genciyle hem de Danzigli oğlanla birlikte olması farklı bakış açısıyla anlatılır. İki genç de aynı kızla yattıkları halde bu olaya ikisi de tepki göstermezler. Kaldıkları bölge askerler tarafından işgal edilince Gerda teğmenle yatmaya başlar. Danzigli ile anlatıcı ortak düşmana karşı birleşirler. Gerda'nın askere ilgi duymasının nedeni, asker çizmesi ve o çizmeden çıkan kokudur. Eserin sonuç bölümünde Danzigli ile Türk genci çizme edinirler. Almanya'da bu çizme çok işe yarar fakat Türkiye'ye döndüğünde kızlar çizmeye bakmazlar. Onların başını döndüren otomobil ve benzin kokusudur" (Adıyaman 2012, 67). "Teğmene olan bu bağlılığın sebebinin çizmeler olduğunu öğrenen genç oldukça şaşırır. Kendisi için ayak teriyle karışık deri kokusundan başka bir anlam ifade etmeyen çizmelerin bir kadını neden etkilediğine " Belki de atavizm. Prusya militarizminin ruhlara sindirdiği kuşaktan kuşağa geçmiş bir münasebetsiz meclubiyet kompleksi..." (Taner 1994, 68) tümceleriyile açıklık getirmeye çalışırken Alman Gerda'nın teğmene bağlanma sebebinin tarihe askeri sahadaki militarist dehasıyla geçen ve Almanya'nın oluşumunda ciddi bir rolü olan Prusyalı ataların zihinsel karakteristiğinin sonraki nesillerde tezahürüne bağlar. Batıcı maddeci kültürün ürünü olan Gerda'nın teğmende bulunduğu şey "çizmeler" imgesiyle açıklanan güç olgusudur" (Aydın 2010, 87).

ARTIRMA

Kişiler

Anlatıcı Kahraman anlatıcı konumunda olan karakter anlatının başkahramanıdır. Yoksulluğundan ve hayatın adaletsizliğinden dert yanan başkarakter, hafta sonları gittiği müzayedelerden hiçbir şey satın alamadığı için sitem eder.

Fahrünnisa Kırklı yaşlarına gelmiş olan anlatı kişisi valinin eşidir. Gençlik yıllarında anlatının başkarakteriyle birlikte olmuştur. Artırmada karşılaşılan ikili eski günleri anarlar. "Artırmaya katılanlardan birisi de çocukluk arkadaşıdır. Fahrünnisa anlatıcının çocukluk arkadaşı olup kızına çeyiz almak için artırmaya gelmiştir. Geçmiş günler geriye kırılmayla hatırlanır. Anlatıcı çocukluk aşkına küçük düşmemek için ucuz olan Littré'nin sözlüğünü almaya karar verir. Fakat cebinde 80 lira vardır. Tam alacağı sırada artırma 90 liraya çıkar ve alamaz. Sonuç bölümünde ise anlatıcı bir artırmaya daha girer fakat parası ayaklı bir masa ve küllüğe yeter" (Adıyaman 2012, 55).

Hikmet Bey Artırmaların en gözde ismidir. En pahalı eşyaları satın alan önemli bir koleksiyoncudur.

Münadi (Portakal) Artırmayı yöneten anlatı kişisidir.

Öykü

Anlatıcının Artırma Tutkusu

Kahraman anlatıcı, hiçbir şey satın alamamasına rağmen devamlı olarak resim, heykel, seramik ve elişleri sergilerini hafta sonları kaçırmamaktadır. Başkaları tarafından alınan değerli eşyaları gören anlatıcı, eşyaları alan kişilere acır. Zira anlatıcıya göre eşyalar onların değerini bilen kişiler tarafından satın alınmamaktadırlar. Bir vazoya gözünü diken anlatıcı, onu satın alan müteahhidin neler düşündüğünü sorgular. Zira artırmada satın alınan eşyalar, onları satın alan kişiler için bir tür itibar göstergesidir. Satın alınan eşyaları gören anlatıcı, onlara sahip olamadığı için ziyadesiyle üzülür, onlara karşı özlem duyar ve pişmanlık besler. Artırma sırasında başkaları anlatıcıya vazoyu alması için epey dil dökmüştür. Fakat anlatıcı kendisine dil döküldükçe nazlanmış ve vazoyu almaktan vazgeçmiştir. Vazoyu başka birisine kaptırdıktan sonra onun değerini anlamış olan anlatıcı; vazunun akıbetini, sahibinin ona nasıl davrandığını merak etmiştir. Hayatı boyunca çevresindeki insanların başarılı ve şanslı olmalarına daima sevinmiş olan anlatıcı, içinde yaşadığı dünyada bu tutumunun enayilik olarak algılandığını kabul eder. Ancak artırmalar sırasında anlatıcı, başkalarına karşı beslediği bütün kıskançlık duygusunu ortaya döker.

Artırma

Apartmanda bulunan bir dairenin eşyaları açık artırmayla satılmaktadır. Anlatıcının haricinde artırmada bulunanlar genellikle evli çiftlerdir. Yeni çiftler kendilerine ev kurmaya çalışmaktadırlar. Anlatıcı, İngiliz lordu gibi görünen adamın gözünden nasıl görüldüğünü düşünür. Yıllardır her hafta sonu artırmaya katılan anlatıcı görünüş olarak oldukça yığındır. Şahsen hiçbir şey satın alamayacağını herkesin bildiğini düşünür. Hikmet Bey'le alabros saçlı adam arasında artırma boyunca kıyasıya bir çekişme yaşanır. Münadi tarafından iyi tanınan Hikmet Bey, kaşını kaldırarak fiyatı arttırdığını işaret eder.

Anlatıcının Eski Sevgilisiyle Karşılaşması

Anlatıcı, karşı duvarın dibinde ilk sevgilisi olan eski ev sahiplerinin kızı Fahrünnisa'yla selamlaşır. Valiyle evli olan Fahrünnisa oldukça şişmanlamış ve kırklı yaşlarına erişmiştir. Anlatıcıyla Fahrünnisa gençlik yıllarında iskelenin ucunda birbirlerine şiirler okumuşlardır. Saç ve sakal tıraşı iyice uzamış ve görünümüne pek önem vermemiş olan anlatıcı, görünümünden dolayı Fahrünnisa'dan utanır. Ona, sevgili oldukları zamanlardaki gibi görünmek ister. Fahrünnisa'nın bakışlarından kendisine acındığını düşünür. Elektrikli süpürge için artırmaya katılmış olan Fahrünnisa, sunulan teklifleri birer birer arttırır. Uzun uğraşlar sonunda Fahrünnisa, istediği süpürgeyi almayı başarır ve kaparoyu dikkatli bir şekilde verir.

Anlatıcının Eski Sevgilisiyle Konuşması

Daha sonra artırma yan odaya geçer ve ikili uzun bir aradan sonra ilk kez yan yana gelir. Bunun üzerine eski sevgililer eski günler hakkında konuşmaya başlarlar. Fahrünnisa, yakın zamanda evlenecek olan kızı Füsün için artırmaya katılmıştır. Anlatıcıya Fahrünnisa'ya bambu ağacından olan takımı görmeye geldiğini söyler. Cebinde seksen lirası olan anlatıcı, on beş yıl aradan sonra karşısına çıkmış olan eski sevgilisi karşısında küçük düşmek istemez ve artırmadan bir şey satın almaya karar verir. Uzun zamandır Littré'nin sözlüğünü almak isteyen anlatıcı, artırmaya elli beş lirayla başlar. İlk artırmayı yapmış olan anlatıcıya bütün gözler döner. Artırmanın doksan liraya çıkmasıyla anlatıcı fiyatı daha fazla yükseltmez. Anlatıcıya göre eşyalar, onlar için en fazla parayı verenlere değil, onların değerini bilenlere verilmelidir. Anlatıcı, içine düştüğü olduğu durumdan dolayı isyan eder. Fahrünnisa'nın karşısında küçük duruma düştüğünü düşünür ve bundan dolayı utanır.

Anlatıcının İlk Defa Artırmadan Eşya Satın Alması

Anlatıcı kendisiyle ilgili önemli öz eleştiriler yapar. Yıllar boyunca birçok artırmaya katılmış olan anlatıcı hiçbir şey satın almamıştır. Onun yaptığı tek şey eşyaların fiyatını arttırmak ve onların başkaları tarafından satın alındıklarını izlemek olmuştur. Hayatı boyunca anlatıcı bir şeylere bağlanmaktan korkmuştur. Son olarak anlatıcı, Fahrünnisa'nın almaya çalıştığı demir ayaklı bir masa küllüğünü seksen liraya alır ve onun kızına düğün hediyesi olarak verir.

Temalar

İç Gözlem

"İzleksel kurgunun zeminini oluşturan "açık artırma" aslında "yaşam ve seçim" kaosunun sembolik açılımıdır. İnsan yaşamı sürekli bir seçme ve seçtiğinin sorumluluğunu üstlenme eylemselliği üzerine kuruludur. Oysa öykü başkışisi seçilenin rutinleştiği, alışıldığı ve insanı bağladığı, sahip olma arzusunun sahip olmaktan daha değerli olduğu gerekçelerine sığınarak seçim yapmaktan sürekli kaçır, aslında onun seçim yapmayarak kaçtığı şey sorumluluktur. Sorumluluk almaktan uzak durmayı özgürlük olarak değerlendiren kahraman, gerçek özgürlüğün yazgımız olan yaşamı

üstlenebilmekten doğduğu bilincinden yoksundur. Kitlesele kültürün özgüvenden kopuk, tasarimsız ve tesadüfi yaşam algısının ürünü olan öykü başkışisi içinde bulunduğu durumun sebebinin yaşama bağlar. Çünkü yaşam herkese eşit ve adil davranmamaktadır” (Aydın 2010, 15). Bir eşyanın değerinin ona biçilen para miktarıyla değil onun mahiyetiyle ölçülmesi gerektiğini düşünür.

Aşk Anlatıcı, gençlik yıllarında sevdiği, onun için şiirler yazdığı kadını artırmada görmesi üzerine eski günleri düşünür. Geçmişte yaptığı hataları sorgulayan anlatıcı, yeteri kadar sorumluluk almaktan korktuğu için elindeki her şeyi bir süre sonra kaybetmiştir. İnsanlara ve nesnelere bağlanmaktan korkan anlatıcı, aynı zamanda onlara oldukça bağlıdır. Fahrünnisa’yla karşılaşması üzerine içsel bir muhakeme yapan anlatıcı, kendisiyle ilgili önemli öz eleştiriler yapar ve hayatı boyunca ilk kez katılmış olduğu bir artırmada ne olduğunu bile bilmediği bir şey satın alır. Satın aldığı şeyi bir zamanlar sevgilisi olan kadının kızına hediye eder.

Kişi İncelemesi

Anlatıcı (Kapalı/Açık) Kahraman anlatıcı konumunda olan karakter anlatının başkahramanıdır. Yoksulluğundan ve hayatın adaletsizliğinden dert yanan başkarakter, hafta sonları gittiği müzayedelerden hiçbir şey satın alamadığı için sitem eder. Eşyalar hakkında önemli bilgilere sahip olan ve onların gerçek değerini bilen anlatıcı, onları satın alan insanların onlar hakkında hiçbir şey bilmediklerinin ve amaçlarının yalnızca gösteriş yapmak olduğunun farkındadır. Gelir adaletsizliği ve eşitsizlik yüzünden hayatı çoğunlukla seyretmekten başka çaresi kalmamış olan anlatıcı oldukça huzursuz ve sitemkardır. Başlangıçta tamamen kapalı nitelikler gösteren anlatıcı, artırma sırasında eski sevgilisiyle karşılaştığı zaman kendisiyle ilgili önemli öz eleştiriler yapar. Hayatı boyunca sorumluluk almaktan kaçmış olan anlatıcı, yıllar boyunca birçok artırmaya katılmış olmasına rağmen ilk defa bir şey satın alır. Anlatıcının son eylemi onun kişiliğindeki köklü değişimin en önemli göstergesidir ve bu andan itibaren anlatı kişisi açık nitelikler göstermeye başlar.

Mutsuz Fırsat buldukça devamlı olarak artırmalara katılan anlatıcı, artırmalar sırasında sadece satılan eşyalar için üzülür: “Sergilerden çıktığım yok gibi... Resim, heykel, seramik, elişleri sergisi, ne olursa gidiyorum. Gidip de bir şey mi alıyorum? Yooo... Sadece bol bol bakıyor ve... hayıflanıyorum. Evet tam deyimini bu, hayıflanıyorum. Bakıyor bakıyor, satın alınmış eserlere acınıyorum” (Taner 1994, 69).

Takıntılı Satın almak istediği fakat başkalarına satılmış olan eşyaları aklından çıkaramaz: “Halbuki dün önünden geçmişimdir. Sahipsizdi ya, önemsememişimdir. Güzelliğini, özelliğini yeteri kadar fark etmemişimdir. Ettimse bile, orda duruyor ya, istediğim zaman alırım diye üstüne düşmemişimdir. Sergi sahibi üstelik de diremiştir. “Beni dinle, al sen şunu kardeşim” de demiştir. “Günah olur, kadrini bilmeyene gitmesin” de demiştir” (Taner 1994, 70).

Karamsar Hayatının her döneminde adaletsizlikle karşılaşmış olan anlatıcı dünya görüşü olarak oldukça karamsarlaşmıştır: “Artırma nedir? Almaya çabuk karar veremediğiniz bir matahın başkaları tarafından, artırılıp, gözünüzün önünde götürüldüğünü görmeye katlanmaktan başka?” (Taner 1994, 71).

İyi Niyetli “Asıl zor olan, başkalarının başarısına sevinebilmek, başkalarının saadetine gönül dolusu katılabilmektir” buyurmuş... Arkadaşlarıma, tanışlarıma sorulsun; başkalarının başarısına, şansına, benim kadar, canı gönülden, benim kadar budalacasına sevinen başka birini kolay kolay gösteremeyeceklerdir” (Taner 1994, 71).

Eleştirel “Ben artırıp alan değil, sadece artırma oyunu oynayan serserinin biriyim... Sonra da oturur, züğürtlük geveleyişleri, talihsizlik yaveleri ile hikâyeci numaralarına başvururum. (...) Ben artırmacılık oynayan bir adamım. Şimdiye kadar neyi tuttumsa hep iğreti, parmaklarımın ucuyla, hemen, kolayca bırakabilmek için tuttum. Hürlüğüümü korumak için bağlanmaktan korkup hep kopmaya kopabilmeye baktım” (Taner 1994, 86-87).

Kaynakça

Adıyaman, Halil. *Haldun Taner Hayatı, Sanatı ve Eserleri*. Doktora Tezi, Yeni Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Aydın, Neslihan. *Haldun Taner'in Öykülerinin İzleksel Tahlili*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Fırat Üniversitesi, Elazığ: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Kurt, İzzet. *Haldun Taner'in Eserlerinde Sosyal Tenkit*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Mardin Artuklu Üniversitesi, Mardin: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Taner, Haldun. *On İkiye Bir Var / Sancho'nun Sabah Yürüyüşü / Gülerek Ölmek*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1994.